

УДК 378:37.091.12.011.3-051:37.091.33:821(100):373(045)
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.49.174-177

Розман Ірина Іллівна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра англійської мови, літератури з методиками навчання
Мукачівський державний університет, м.Мукачеве, Україна
rozmanii@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-4951-0074>

ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В «ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З МЕТОДИКОЮ НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ»

Анотація. Актуальність проблеми полягає у тому, що у руслі нинішніх тенденцій розвитку суспільства доводиться констатувати факт зниження інтересу до прочитання поетичних і прозових текстів навіть тими, хто обирає для навчання філологічні спеціальності. Тому питання про те, як зацікавити сучасного студента-філолога художнім твором не є алогічним. Головне завдання у вирішенні даної проблеми полягає у наданні можливості усвідомити себе причетними до створення нового художнього простору та можливості приєднати до нього учнів освітніх закладів. У цьому підході актуальним і необхідним стане виявлення типів художньої комунікації, закладеної в досліджуваному творі. Під час навчання у закладі вищої освіти, викладач знайомить студентів з особливостями шкільного курсу зарубіжної літератури у старшій школі, забезпечить системою знань, професійних вмінь та навичок, необхідних для практичної діяльності в умовах роботи в сучасній школі, сформує творчі основи особистості вчителя-словесника. Розвиток професійних та предметних компетентностей допоможе майбутнім вчителям розвивати гнучкі навички у старшокласників під час викладання зарубіжної літератури у школі. Метою статті є виокремлення значення формування літературної компетенції майбутніх педагогів в «Шкільному курсі зарубіжної літератури з методикою навчання у старшій школі» у закладах освіти. Як результат дослідження зазначимо, що слід зосередити увагу на практичному вдосконаленні процесу навчання для розвитку особистої фахової компетентності майбутніх вчителів освітніх закладів. Навчання, яке супроводжується мотиваційним ефектом, завжди є результативним. Саме у вмінні зацікавити старшокласників інформаційно-комунікативними технологіями, диференційованим навчанням, індивідуальним підходом до сприйняття як поетичних, так прозових і драматичних творів, молодь буде читати. Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної, фахової літератури з теми дослідження; емпіричні: узагальнення педагогічного досвіду.

Ключові слова: компетенція; методика викладання; зарубіжна література; розвиток; гнучкі навички; навчальна програма.

Вступ. Розбудова суверенної української держави, реалізація національної програми «Освіта. Україна XXI століття» і викладання шкільного курсу «Зарубіжна література» потребують нового визначення мети, завдань, змісту навчання та виховання учительських кадрів, роль яких у розв'язанні цих проблем вирішальна. З урахуванням змісту сучасної системи знань та особливостей організації навчального процесу дисципліна «Шкільний курс зарубіжної літератури з методикою навчання у старшій школі» розглядається як складова змісту навчальної підготовки філологів, майбутніх вчителів англійської мови та зарубіжної літератури і побудована на відповідних теоретичних, наукових засадах та практичній підготовці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені-методисти, літературознавці Н.Волошина, Г.Гуковський, М.Жулинський, Е.Льїн, Л.Мірошниченко, О.Пронкевич, Б.Степанишин, Е.Шаповалова присвятили свої дослідження актуальним проблемам методики викладання літератури, питанню вдосконалення фахової компетентності вчителя-словесника. На думку Г.Гуковського, справжній учитель літератури повинен мати такі якості і властивості: розвинену естетичну чутливість, високий рівень асоціативного мислення, відчуття краси поетичного відображення: «Він повинен відчувати художнє слово, матеріал і образ літератури всім своїм еством – думкою і слухом, уявою і фізичним, моторним (артикуляційним) чуттям, він повинен його бачити наскрізь, і тоді з надр слова, з глибини словесної споруди виникне для нього вся повнота ідеї» [1, с.91]. Відомі вчені Х.Алчевська, Ф.Буслаєв, В.Водозов, Т.Лубенець.

В.Острогорський, В.Стоюнін були палкими пропагандистами мистецтва слова як засобу суспільного, громадянського і естетичного виховання.

Мета статті полягає у визначенні значення формування літературної компетенції майбутніх педагогів в «Шкільному курсі зарубіжної літератури з методикою навчання у старшій школі» у закладах освіти. **Методологічну** основу дослідження становлять науково-теоретичні аспекти, аналіз психолого-педагогічної, фахової літератури з теми дослідження; емпіричні: узагальнення педагогічного досвіду; спостереження й аналіз уроків з огляду на досліджувану проблему.

Виклад основного матеріалу. Дисципліна «Шкільний курс зарубіжної літератури з методикою навчання у старшій школі» висвітлює основні питання дидактики, методології та методики навчання зарубіжної літератури у старшій школі, відображає новітні технології освітнього процесу, орієнтує здобувачів вищої освіти на набуття практичних навичок у сфері роботи вчителя-словесника. Курс будується на інтегративній основі (інтеграція з курсами психології, педагогіки, історії педагогіки, дидактики, історії літературознавства, історії літератури, теорії літератури) [4].

Урок – першооснова всього навчально-виховного процесу в школі, невичерпне джерело, яке допомагає учням осягати знання. На уроці формується людина завтрашнього дня, тому бути вчителем – не тільки висока честь і обов'язок, а й велика відповідальність. Сьогодні багато говориться про інновації шкільної освіти, часто забуваючи, що це не абстрактне поняття, а буденна, конкретна робота. Навчаль-

ний день – це творчий пошук, вирішення питань: як зробити уроки і позакласні заходи по-справжньому навчальними. Яким повинен бути сучасний урок? Що допомагає поліпшити роботу, зробити її більш якісною, ефективною? [2]

Велике значення на сучасних уроках зарубіжної літератури набувають незвичайні, творчі уроки: уроки-диспути, уроки-семінари, уроки-композиції, уроки-екскурсії, уроки ігрового типу, прес-конференції та багато іншого. Будь-який урок, який має щось оригінальне, видатне, класифікується як нестандартний. Виявити таку неординарність стає для багатьох вчителів найважливішим [3].

В ході вирішення завдань курсу зарубіжної літератури, вивчаються логічні схеми конспекти уроків, відбувається спрямованість на емоційні форми засвоєння програмового матеріалу, використовуються традиційні та інноваційні методи і технології навчання. Для учнів 10-11 класів застосовується більш поглиблений аналіз художніх текстів, де основна увага приділяється творчому та аналітичному читанню текстів, що є цілеспрямованим продовженням роботи, яка пропонувалась у середніх класах. Також необхідно відмітити, що особлива увага приділяється вивченню теорії літератури, що сприяє розвитку літературознавчого спрямування уроків зарубіжної літератури [5].

До прикладу, вивчаючи творчість Данте Аліґ'єрі у 10 класі, вчитель акцентує увагу на особливостях структури «Божественної комедії», порівнюючи її модель з Біблією. Світова концепція представляється учням через філософське сприйняття. Використовуючи репродуктивний метод, вчитель має чудову можливість провести міжпредметний зв'язок, наголошуючи на історизм, психологізм та висвітлюючи соціально-економічний стан Італії XIII століття.

Творчі завдання на уроках зарубіжної літератури сприяють розвитку логічного мислення. Досліджуючи творчість М.В.Гоголя, доречно озадачити старшокласників завданням: знайдіть в тексті повісті М.В.Гоголя «Ніч перед Різдвом» діалектизи і застарілі слова. Знайдіть в електронному словнику або в словниках мережі Інтернет тлумачення цих слів. Наведіть самостійні приклади архаїзмів з творів, які є у навчальній програмі.

Вивчаючи творчість Ернста Теодора Амадей Гофмана та його твір «Крихітка Цахес на прізвисько Циннобер», необхідно звернути увагу на ціннісний компонент твору: як критично учень відноситься до прочитаного, до нової інформації щодо поведінки людини, яка постійно привласнює собі заслуги інших.

Літературні компонентності формуються і на уроках, де вивчаються поетичні твори: символи та яскраві образи у творчості Федеріко Гарсія Лорка; використання антитези і символізму у віршах О.Блока; зображення теми кохання, практично, у всіх представників Срібної доби.

З позицій розвитку літературних компетенцій необхідно розглядати і використання проблемних питань, які можуть приймати характер проблемної ситуації (В.Шекспір «Гамлет», Кафка «Перевтілення», Метерлінк «Синій птах», Целан «Фуга смерті», Ернест Міллер Гемінґвей «Старий і море»).

Необхідно зосередити увагу при опрацюванні Навчальної програми для учнів 10–11 класів на поєднанні таких підходів: хронологічного (історико-літературного); концентричного (розширення й поглиблення відомого раніше матеріалу); жанрово-тематичного (актуальні для молоді теми, жанри); мультикультурного (презентація найяскравіших літератур-

них явищ різних часів і народів у контексті культури, діалог культур у часі). Це вможливило вивчення творів зарубіжної літератури не тільки за хронологією, а й за принципом концентричного розширення (від простого – до складного, від початкових понять про літературне явище або творчість письменника – до нових знань про них), поглиблення уявлення про розвиток національних літератур, напрямів, течій, тем, жанрів, стилів у попередні епохи й у сучасну добу, початок живого діалогу з книжкою, що має тривати протягом усього життя [4].

Подальшого розвитку сучасного освітнього процесу набула тенденція введення компетентнісного підходу як в нормативну, так і в практичну складову освіти. Суспільство вимагає сьогодні не просто грамотного виконавця, компетентного ерудита з широким кругозором, який володіє певною сумою знань, а і працівника, здатного до самоосвіти протягом усього свідомого та професійного життя. Майбутній педагог має володіти високою культурою мислення, бути здатним приймати вірні самостійні рішення в швидко мінливих соціальних та економічних умовах. Насамперед, він має бути мотивованим на використання творчого підходу у освітній процес [7].

Тому викладачі та вчителі закладів освіти повинні не просто передавати певні знання, а й чітко формувати основні компетентності учнів, тобто здатність використовувати засвоєні знання, навчальні вміння та навички, а також способи діяльності в житті для вирішення практичних, теоретичних, ситуативних, самостійних завдань.

Для формування літературної компетенції майбутніх педагогів в «Шкільному курсі зарубіжної літератури з методикою навчання у старшій школі» необхідно звернути увагу студентів на відповідні професійні компетентності; використовувати принципи практичної спрямованості у навчанні та викладанні зарубіжної літератури у старших класах; врегульовувати вміння студентів співвідносити літературознавчу, психолого-педагогічну, дидактичну, комунікативну функції процесу викладання літератури з методичною складовою на теоретичному та практичному рівнях.

Загальним підходом до оцінювання знань є визначення рівня навчальних досягнень та рівня здібностей студентів; стимулювання їх мотивації на здобуття знань; заохочення їх потреби у поетапному та постійному самовдосконаленні.

Основою реалізації компетентнісного підходу на уроках літератури є системно-діяльнісний та особистісно-орієнтований [4].

Для результативної роботи, насамперед, необхідно створити умови для міцного засвоєння системи філологічних знань і умінь, для творчості, співпраці та самореалізації дітей; показати перспективи саморозвитку особистості. У кожному художньому творі шкільної програми піднімаються різні моральні проблеми. Головне призначення сучасного словесника – бути джерелом морального впливу.

Мета вивчення зарубіжної літератури в старшій школі – розвиток ключових і предметних компетентностей учнів у процесі читацької діяльності, заохочення школярів до розширення кола читання, осягнення духовної цінності та осмислення поезики літературних творів різних епох і країн, поглиблення культурно-пізнавальних інтересів учнів, усвідомлення ними виняткової ролі художньої літератури в сучасному світі, виховання в учнів поваги до культурних надбань свого та інших народів, формування творчої особистості громадянина України з високим рівнем загальної культури, гуманістичним світогля-

дом, активною життєвою позицією, національною свідомістю [4].

Методика викладання зарубіжної літератури розробляє проблеми, цілі та завдання курсу літератури які повинні відповідати виховним та освітнім завданням школи, вимогам науковості та віковим особливостям учнів. Методика керує створенням типових програм, в якій вказані твори, що підлягають вивченню; визначено коло класного та позакласного читання на різних щаблях навчання; розроблена система знань і умінь з теорії та історії літератури та система розвитку усної та письмової зв'язкової мови, намічені міжпредметні зв'язки [6, с.272].

Окреслимо можливості і очікуваний позитивний результат при використанні форм роботи, які підвищують інтерес до предмету: уроки-діалоги. Щоб взяти участь в обговоренні конкретного художнього твору, необхідно знати зміст досліджуваного твору: його треба прочитати. Вже після евристичної бесіди покращується результат знань, старшокласники, слухаючи один одного, слідкують і контролюють свою мову, стають більш впевненими та навчаються обґрунтовувати власну позицію. Тим самим вони досягають основних цілей застосування компетентнісного підходу на уроках літератури: формують ціннісно-сміслові компетентності (вміння формулювати власні ціннісні орієнтири для своїх дій і вчинків; володіння способами самовизначення в ситуаціях вибору на основі власних позицій; вміння приймати рішення, здійснювати дії і вчинки на основі обраних цільових і смислових установок); працюють над загальнокультурними компетентностями (володіння культурними нормами і традиціями, прожитими у власній діяльності; розвивають уявлення про системи етичних норм і культурних цінностей в Україні та інших країнах; мають усвідомлений досвід життя в багатокультурному суспільстві; володіють елементами художньо-творчих компетенцій читача, слухача, виконавця, письменника).

Формування навчально-пізнавальної компетентності (вміння ставити мету і організувати її досягнення, пояснювати свою точку зору; організувати планування, аналіз, рефлексію, самооцінку своєї навчально-пізнавальної діяльності; задавати питання до спостережуваних фактів, відшукувати причини явищ, позначати своє розуміння або нерозуміння по відношенню до досліджуваної проблеми; формулювати висновки; виступати усно і письмово про результати свого дослідження з використанням комп'ютерних засобів і технологій (текстові та графічні редактори, презентації) відбувається на уроках зарубіжної літератури.

Наголошуючи на формуванні інформаційної компетентності: володіння навичками роботи з різними джерелами інформації – книгами, підручниками, довідниками, енциклопедіями, каталогами, словниками, CD-Rom, Інтернет; вміння самостійно шукати, витягувати, систематизувати, аналізувати і

відбирати необхідну для вирішення навчальних завдань інформацію, організувати, перетворювати, зберігати і передавати її; застосовувати для вирішення навчальних завдань сучасні інформаційні технології, – вчитель дає можливість учням використовувати дослідницький метод навчання та глибшого опанування літературних творів [5].

Використовуючи впровадження гнучких навичок, у учнів-старшокласників відбувається формування комунікативної компетентності: робота в групі, колективі; вміння приймати самостійні рішення та чітко і правильно діяти в ситуаціях спілкування. Зазначена форма роботи допомагає опанувати різноаспектні види мовленнєвої діяльності (монолог, діалог, читання, письмо, усне повідомлення, вміння задати питання, коректно вести діалог.

Для ствердження своєї індивідуальності формується особистісна компетентність: засвоєння способів духовного та інтелектуального саморозвитку; формування психологічної грамотності, культури мислення і поведінки. Сьогодні суспільству потрібна творча особистість, здатна ставити нові проблеми, знаходити якісні рішення в умовах множинності вибору, мати незалежність в судженнях. Реформи в сучасній системі освіти тісно пов'язані з глибокою освітньою підготовкою, формуванням всебічно розвинутої і високоморальної особистості, здатної до самореалізації і самовираження, психологічної та соціальної адаптації. Ясно, що освітній процес сьогодні потрібно будувати з позиції розвиваючого навчання, з урахуванням творчої природи різних здібностей молоді і їх особистісного розвитку. Вчені та педагоги шукають шляхи підвищення ефективності навчального процесу. Результат навчання учнів у закладах освіти прямо-пропорційний рівню засвоєння теоретико-практичних аспектів навчання у вузі.

Висновки. Отже, як результат дослідження значимо, що слід зосередити увагу на практичному вдосконаленні процесу навчання для розвитку особистої фахової компетентності майбутніх вчителів освітніх закладів. Навчання, яке супроводжується мотиваційним ефектом, завжди є результативним. Саме у вмінні зацікавити старшокласників інформаційно-комунікативними технологіями, диференційованим навчанням, індивідуальним підходом до сприйняття як поетичних, так прозових і драматичних творів, у молоді виникає бажання читати. Формування літературної компетенції майбутніх педагогів в «Шкільному курсі зарубіжної літератури з методикою навчання у старшій школі» є необхідною складовою для результативно-позитивного викладання зарубіжної літератури. Насамперед, змістовно-практичним наповненням системи формування літературної компетентності студентів має бути така технологія, яка домінантом навчання ставить самостійну діяльність та розвиває критичне мислення та творчі здібності здобувачів освіти.

Список використаної літератури

1. Гуковський Г. А. *Изучение литературного произведения в школе*. Москва: Просвещение, 1966. 182 с.
2. Жулинський М. Висока місія вчителя-зарубіжника. *Зарубіжна література*. 1999. № 11 (123). С.4–16.
3. Мірошніченко Л. Ф. *Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах*: підручник для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2000. 240 с.
4. Навчальні програми для 10-11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita/navchalni-programi/nav...> (дата звернення: 09.09.2021)
5. *Наукові основи методики літератури*: науково-методичний посібник / за ред. Н.Й.Волошиної. Київ: Ленвіт, 2002. 343 с.
6. Розман І.І., Тонкошкурова Л.І. Особливості викладання дисципліни «Шкільний курс зарубіжної літератури». *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, м.Мукачево, 22-23 жовтня 2020 р. / гол. ред. Т.Д.Щербан. Мукачево: МДУ, 2020. С.272–273.
7. Шаповалова Є. Початок уроку при вивченні біографії письменника. *Українська мова і література в школі*. 1982. № 6. С.36–39.

References

1. Hukovs'kyi, H.A. (1966). *Yzuchenye lyteraturnoho proyzedenyia v shkole* [Study of a literary work at school]. Prosvescheniye. [in Russian].
2. Zhulyns'kyi, M. (1999). Vysoka misiia vchytelya-zarubizhnyka [High mission of a foreign teacher]. *World Literature*, 11 (123), 4–16. [in Ukrainian].
3. Miroshnychenko, L.F. (2000). *Metodyka vykladannya svitovoi literatury v serednikh navchal'nykh zakladakh: pidruchnyk dlya studentiv-filolohiv* [Methods of teaching world literature in secondary schools: a textbook for students of philology]. Lenvit. [in Ukrainian].
4. Navchal'ni prohramy dlya 10-11 klasiv [Curricula for grades 10-11]. <https://mon.gov.ua/osvita/navchalni-programi/nav...> [in Ukrainian].
5. Voloshyna, N. Y. (Ed.). (2002). *Naukovi osnovy metodyky literatur* [Scientific bases of methods of literature]. Lenvit. [in Ukrainian].
6. Rozman, I.I. & Tonkoshkurova, L.I. (2020). Osoblyvosti vykladannya dystsypliny «Shkil'nyy kurs zarubizhnoyi literatury» [Features of teaching the discipline «School course of foreign literature»]. *Proceedings of International scientific-practical conference – Education and formation of competitiveness of specialists in the conditions of European integration* (pp.272-273). Mukachevo State University. [in Ukrainian].
7. Shapovalova, Ye. (1982). Pochatok uroku pry vyvchenni biohrafii pys'mennyka [The beginning of the lesson when studying the biography of the writer]. *Ukrainian language and literature at school*, 6, 36–39. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.09.2021 р.

Стаття прийнята до друку 21.09.2021 р.

Rozman Iryna

Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor
Department of English Philology and Teaching Methods of Foreign Languages
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

FORMATION OF LITERARY COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS IN THE «SCHOOL COURSE OF FOREIGN LITERATURE WITH THE METHODOLOGY OF TEACHING IN HIGH SCHOOL»

Abstract. The relevance of the problem lies in the fact that in line with the current trends in the development of society, it is necessary to state the fact of a decrease in interest in reading poetic and prose texts, even by those who choose philological specialties for training. Therefore, the question of how to interest a modern philologist student in a work of fiction is not illogical. The main task in solving this problem is to provide an opportunity to realize oneself involved in the creation of a new artistic environment and the opportunity to connect students of educational institutions to it. In this approach, it will be relevant and necessary to identify the types of artistic communication inherent in the work under study. While studying at a higher education institution, the teacher introduces students to the features of the school course of foreign literature in high school, provides a system of knowledge, professional skills and abilities necessary for practical activities in a modern school, forms the creative foundations of the personality of a word teacher. The development of professional and subject competencies will help future teachers develop flexible skills when teaching foreign literature at school. The purpose of the article is to highlight the importance of forming the literary competence of future teachers in the «school course of foreign literature with the methodology of teaching in high school» in educational institutions. As a result of the study, we note that attention should be focused on practical improvement of the learning process for the development of personal professional competence of future teachers of educational institutions. Training that is accompanied by a motivational effect is always effective. It is in the ability to interest High School students in information and communication technologies, differentiated learning, and an individual approach to the perception of both poetic, prose, and dramatic works that young people will read. Methods of research applied: analysis of psychological and pedagogical, professional literature on the research topic; empirical: generalization of pedagogical experience; observation and analysis of lessons taking into account the problem under study. In educational institutions, you can also use the cross-section method or the mass simultaneous survey method; the method of purposeful observation contributes to a detailed study of the course of the pedagogical process, in accordance with the problem and hypothesis set by researchers, the method of natural experiment (close to the method of observations); laboratory experiment, training program.

Key words: competence; teaching methods; foreign literature; development; soft skills.